

A Canteira da Trinidad. Un exemplo de inacción administrativa difícil de xustificar

Mariña Patrimonio*

No Monte da Trinidad, situado entre Lourenzá e Mondoñedo, atópase o castro da Trinidad. Trátase dun xacemento arqueolóxico catalogado, incluído no territorio histórico do Camiño de Santiago, que exemplifica o conflito entre a actividade mineira, a protección do patrimonio e a inacción das administracións. Ao longo dos anos, foron denunciadas reiteradamente as actuacións dunha canteira situada xunto a este espazo protexido. Xa en 2008 constaba por escrito a afección ao castro e a necesidade de suspender a actividade na zona afectada. Mais, lonxe de corrixirse, a situación continuou sen que as administracións adoptasen as medidas necesarias para frear un problema sobradamente coñecido.

Vista xeral da Canteira da Trinidad actualmente · ADEGA

Os danos causados a un ben patrimonial poden ás veces deberse ao descoñecemento, a un erro puntual ou á falta de información suficiente. O que ocorreu no xacemento da Trinidad non responde a esa lóxica. A desfeita foi visible, coñecida, denunciada e documentada ao longo de anos. Por iso, a gran pregunta non é só que sucedeu co castro da Trinidad, senón como foi posible que chegase a esa situación e por que as administracións, que tiñan o deber legal de protexelo, non actuaron para impedilo.

Cómpre empezar polo máis básico. O Monte da Trinidad non era un lugar calquera. A documentación patrimonial recolle a existencia neste monte dun xacemento que estaba xa inventariado pola Dirección Xeral do Patrimonio Cultural desde os anos noventa do século pasado, identificado como castro da Trinidad e tamén como castro de Flores, ao estar este recinto fortificado dividido entre dous concellos, Lourenzá e Mondoñedo, polo que aparece ás veces con dous nomes distintos. Era, por tanto, un ben patrimonial protexido e coñecido oficialmente. Ademais, neste castro apareceu en 2008, entre numerosos restos arqueolóxicos, un machado votivo de bronce, hoxe

depositado no Museo do Castro de Viladonga, un achado de enorme importancia que reforza e acredita o gran valor arqueolóxico do lugar. É dicir, non estamos a falar dun espazo ao que alguén lle quixese dar importancia por capricho nin dun lugar ao que se lle dese protección patrimonial sen probas claras da existencia do xacemento.

Porén, a explotación mineira da Trinidad, autorizada en 1998, partía dun escenario moi distinto do que veu despois. A Declaración de Efectos Ambientais de 1997 avaliara unha superficie de 12.100 metros cadrados para o aproveitamento de cuarcitas ornamentais, e os informes da época daban por feito que os traballos non afectarían os xacementos arqueolóxicos da zona. Mesmo no ano 2000 chegou a afirmarse que a canteira non ía afectar o castro. Á vista do que aconteceu despois, custa entender aquela confianza.

A partir de 2007 e 2008, a situación cambia de maneira moi clara. Neses anos, tras unha denuncia por danos ao patrimonio, en febreiro de 2008 o arqueólogo municipal de Mondoñedo deixou por escrito que se estaban a

Vista xeral da Canteira da Trindade actualmente · ADEGA

realizar traballos de explotación a ceo aberto no xacemento catalogado e que a actividade debía suspenderse na zona afectada. A propia Dirección Xeral de Patrimonio Cultural enviou persoal para inspeccionar o lugar, e o Concello chegou a ditar unha orde de paralización na zona protexida. Nese mesmo contexto, un informe municipal advertiu de que a superficie real da explotación era maior que a autorizada. A partir dese momento xa non se podía alegar descoñecemento da afección a este ben patrimonial por parte das administracións encargadas da súa protección. Con todo, aquelas actuacións non tiveron continuidade nin serviron para frear de maneira efectiva a afectación denunciada.

“A desfeita do castro da Trindade foi visible, coñecida, denunciada e documentada ao longo de anos”

O máis preocupante é que nin a protección patrimonial nin as denuncias nin o pleno coñecemento do que estaba a pasar serviron para frear o avance da canteira. Anos despois, desde a propia Administración cultural competente en materia de patrimonio, chegou a propoñerse a descatalogación do xacemento co argumento de que xa non quedaban restos evidentes. O problema desta lóxica é clara: se un ben se deteriora ou destrúe e a resposta da Administración acaba sendo retirarlle a protección, porque xa queda pouco del, o que se está facendo é converter o dano consumado nunha saída administrativa. Unha actuación así lanza unha mensaxe moi perigosa para o futuro: que, cando un ben patrimonial supón un límite para determinados intereses, deixar avanzar o dano pode acabar converténdose nunha vía para neutralizar esa protección. Nun caso así, o que correspondería sería esclarecer o ocorrido, esixir responsabilidades e impedir que a afectación continuase.

Os expedientes públicos da Dirección Xeral do Patrimonio Cultural, da Administración mineira e dos concellos de Lourenzá e Mondoñedo deixan ver con claridade outra cuestión decisiva: a enorme distancia entre a explotación inicialmente avaliada e autorizada e a dimensión real que a canteira da Trindade acadou co paso dos anos.

Na documentación mineira seguía figurando a cifra inicial de 12.100 metros cadrados autorizados. En cambio, noutros documentos xa aparecía, sen que consten ampliacións das zonas autorizadas, unha superficie de afección de 80.000 metros cadrados. Pero nin aí rematou o crecemento da explotación. As ortofotografías e os visores públicos, como o SIXPAC ou Google Earth, permiten comprobar con facilidade que o terreo alterado pola canteira supera moi amplamente aquela superficie inicial e ronda os 120.000 metros cadrados. Non se trata dunha pequena desviación nin dun simple matiz técnico: esa diferenza permite entender, en termos moi concretos, a verdadeira escala do que chegou a ocorrer na Trindade.

Por iso, cando se fala da Trindade, o máis grave non é só o que fixo ou puido facer a empresa explotadora. O máis grave é que a propia documentación pública deixa ver unha cadea de informes, inspeccións, denuncias, expedientes e advertencias que non serviron para activar a tempo unha resposta efectiva por parte dunha Administración que, como mínimo, foi ausente e ineficaz. Non é necesario atribuír intencións ocultas a ninguén para chegar a unha conclusión moi dura: a falta de actuación suficiente das administracións con competencias en patrimonio, minas e ámbito municipal permitiu, na práctica, que o problema medrase e acabase consolidándose. Información houbo. O que houbo tamén foron unhas administracións incapaces de frear a tempo un proceso que acabou danando gravemente un xacemento arqueolóxico protexido.

Hai ademais un aspecto especialmente delicado. Segundo a información publicada e a documentación achegada ao caso, algunhas inspeccións da canteira foron realizadas por un funcionario da Xunta que era ao tempo decano-presidente do colexio profesional mineiro, mentres o director técnico da explotación ocupaba a vicepresidencia desa mesma entidade. Ese feito non permite concluír por si só que existisen irregularidades, pero si obriga a extremar a esixencia de transparencia e a reclamar unha explicación clara sobre como se exerceu o control público nun asunto tan sensible. O resultado desas inspeccións foi, en todo caso, claramente insuficiente: non consta que deran lugar a sancións efectivas nin a medidas de restauración da legalidade

A cuestión segue viva hoxe, como o demostra a presentación dun novo proxecto de ampliación da canteira. Ademais, ADEGA, coa colaboración de Mariña Patrimonio, presentou unha denuncia perante a Fiscalía, que apreciou indicios suficientes para dar traslado do caso ao xulgado. Máis alá do percorrido xudicial que finalmente teña o asunto, hai unha evidencia difícil de negar: un problema coñecido desde hai anos acabou entrando de cheo no ámbito penal.

Se algo revela o caso da Trinidad é que o patrimonio non se destrúe só polas máquinas, senón tamén pola in-

acción dunha Administración que, ás veces, resulta difícil de xustificar. Cando as denuncias non atopan resposta, os expedientes se eternizan e ninguén asume responsabilidades, o dano acaba abríndose paso. Nun lugar así, a destrución non se produce de golpe: medra amodo, ao abeiro das demoras, dos silencios e da falta de actuación. Por iso, a Trinidad non debería lerse só como un conflito local arredor dunha canteira. Debería lerse como a proba de que un límite legal deixa de existir na práctica cando a Administración non está disposta a facelo cumprir.

Conclusión

A canteira da Trinidad non é só a historia dun castro danado por unha explotación mineira. É tamén a historia dun control legal que deixou de funcionar como debía. As administracións tiveron denuncias, informes e indicios dabondo para actuar, pero a súa resposta non foi suficiente para impedir que o problema seguise medrando. A conclusión é incómoda: ás veces o patrimonio non se perde só pola forza das máquinas, senón tamén pola inacción dunha Administración cuxa pasividade esixe unha explicación clara.

*Mariña Patrimonio. Asociación sociocultural para a defensa e divulgación do patrimonio galego.

Vista xeral da Canteira da Trinidad · ADEGA

Á esquerda, sinalado en vermello, o castro da Trinidad en 2001. Á dereita, o estado do castro en 2014 · ADEGA